

[SKA]

SOCIAL KONSEKVENSPANALYS

människor i fokus 1.2

Göteborgs
Stad

Verktøget for sociala konsekvensanalyser (SKA) syftar till att stärka arbetet med sociala aspekter i samhällsplaneringen. Processer för att vidareutveckla och aktualisera verktygen och för att genomföra analyserna pågår kontinuerligt. Arbetet innebär nya samverkansformer och ett gemensamt lärande.

Se gärna även den digitala kunskapsmatrisen och *Barnkonsekvensanalys* (BKA) som syftar till att stärka och utveckla barnperspektivet och barns eget perspektiv i relation till den fysiska miljön.

[SKA] ANALYSVERKTYG FÖR SOCIALA ASPEKTER I PLANERINGSPROCESSEN

analysnivå

Sammanhållen stad

Göteborg är idag en segregerad stad. Hur kan samband och kopplingar stärkas och barriärer överbryggas för att göra staden mer sammanhållen? sociala och rumsliga sammanhang/kopplingar och stråk/variation och blandning kontinuitet/lokalisering av offentliga funktioner/hälsa och trygghet

Sammanhållen stad

social aspekt

Samspel

Samspel

Möten och kontakter är viktiga i staden. En befolkad stadsmiljö med samlande stråk och väl definierade platser skapar trygghet. samspelsintegration/möten och kontakter/delaktighet/gemensam neutral arena/privata och offentliga miljöer/orienterbarhet och trygghet

Vardagsliv

Vardagsliv

Ett vardagslivsperspektiv innebär att människors vardagliga rutiner och aktiviteter blir utgångspunkt för planeringen. användning/lokalisering/olika behov och livssituationer/utbud och variation/service och aktiviteter/tillgänglighet, räckvidd och närhet/hälsa och trygghet

Identitet

Identitet

Den identifikation som invånare och besökare upplever är till sin natur subjektiv och känslomässig, var och en upplever vi staden på vårt eget sätt. Karaktär och identitet/värdering och tolkning/historiskt djup och berättelser/erfarenheter och minnen/tillhörighet och delaktighet/attraktivitet

BYGGNAD & PLATS

vad som sker precis utanför dörren

NÄRMILJÖ

vad som sker på gatan/
kvarteret utanför och kring...

STADSDEL

vad som sker i det närmaste,
funktionella området...

STAD

vad som sker i hela staden eller
påverkar andra områden...

REGION

vad som sker i hela regionen eller
påverkar andra områden

INVENTERING

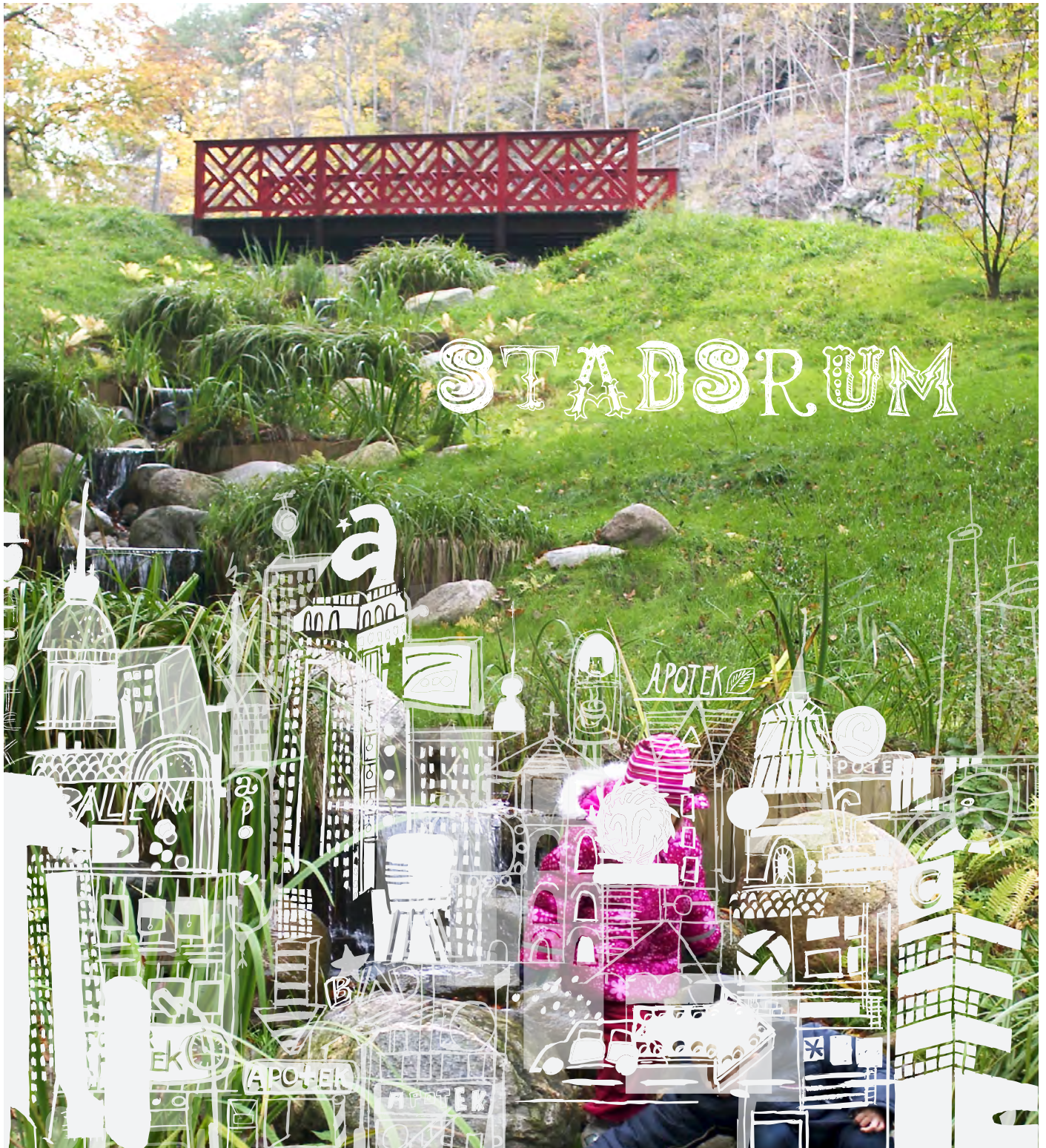
Hur fungerar området idag? Vilka sociala kvaliteter och behov finns? Vad känner vi till och vad måste vi ta reda på? I ett tidigt skede bedöms behov av inventering och en tidplan för arbetet görs i samverkan. Kunskap om sociala aspekter samlas, och arbetsinsatser och aspekter sorteras och prioriteras med hjälp av verktyget.

ÅTGÄRDER

Vilka åtgärder behövs för att stärka/förverkliga de inventerade sociala aspekterna? Planförslag, scenarier eller åtgärder motiveras utifrån den kunskap som kom fram i tidigare inventering.

KONSEKVENSER

Hur ser förslagen till förändring ut i förhållande till den kunskap som kom fram under inventeringen? Vilka avvägningar och ställningstaganden har gjorts? Planförslagets konsekvenser för de aspekter som identifierades i det tidiga skedet värderas och analyseras bredare. Frågor som väckts inom projektet förs vidare till ansvariga och berörda.

STADSRUM

Innehåll

INLEDNING	4
FRÅN ORD TILL HANDLING	4
SOCIAL HÅLLBARHET I PLANERINGEN	6
VARFÖR ÄR SOCIAL HÅLLBARHET VIKTIGT?	6
VAD STADSPLANERINGEN KAN PÅVERKA	8
SKA SOCIAL KONSEKVENSANALYS	10
ATT GÖRA EN SKA	10
FEM GEOGRAFISKA ANALYSNIVÅER	13
FYRA SOCIALA ASPEKTER	14
SAMMANHÅLLEN STAD	16
SAMSPEL	18
VARDAGSLIV	20
IDENTITET	22
DETTA ÄR ETT LED...	

Inledning

FRÅN ORD TILL HANDLING

All planering måste utgå från människor. I denna skrift finns vägledning för de som utvecklar och planerar den fysiska miljön. I fokus står hur vi bygger en socialt hållbar stad för boende, besökare och sysselsatta.

I Göteborgs stads budget har formuleringar spetsats om behovet av ett socialt perspektiv och särskilt fokus på barn och unga i fysisk planering. Målet är en socialt hållbar stad. Därför har tre verktyg utvecklats. Ett av dem är en kunskapsbank som finns på webben, utvecklad under ledning av S2020. Den samlar forskning, fördjupar kunskap om sociala aspekter och vänder sig till alla intresserade. Det andra verktyget är ett verktyg för barnkonsekvensanalys, BKA. Den vänder sig till alla som planerar, bygger eller förvaltar den fysiska miljön. Denna skrift handlar om verktyget för social konsekvensanalys, SKA. SKA-verktyget vänder sig i första hand till stadens handläggare som arbetar inom en planprocess.

SKA – ett verktyg

En viktig fråga är hur de långsiktiga, sociala frågorna blir tydliga tidigt under planeringsprocessen. Hur kan vi på bästa sätt utveckla våra arbetsmetoder och samverka för att ta tillvara varandras kunskap och erfarenheter? Det finns ett behov av att systematisera arbetet. Sociala konsekvensanalyser, genom verktyget SKA, ger kontinuerligt stöd genom planprocessen.

På lång sikt är målet att varje handläggare och beslutsfattare naturligt hanterar och hävdar sociala frågor på ett tydligt sätt i sitt arbete med fysisk planering.

Att göra samhället mer hållbart kräver helhetsperspektiv och det är därmed viktigt att i fortsättningen även integrera flera perspektiv i analyser inför planering. Det är svårt och inte fruktbart att isolera sociala frågor, eftersom de är sammanvävda med ekonomi och ekologi. Men för att utveckla kunskapen kring just sociala frågor i relation till fysisk miljö och planering, står dessa i fokus här.

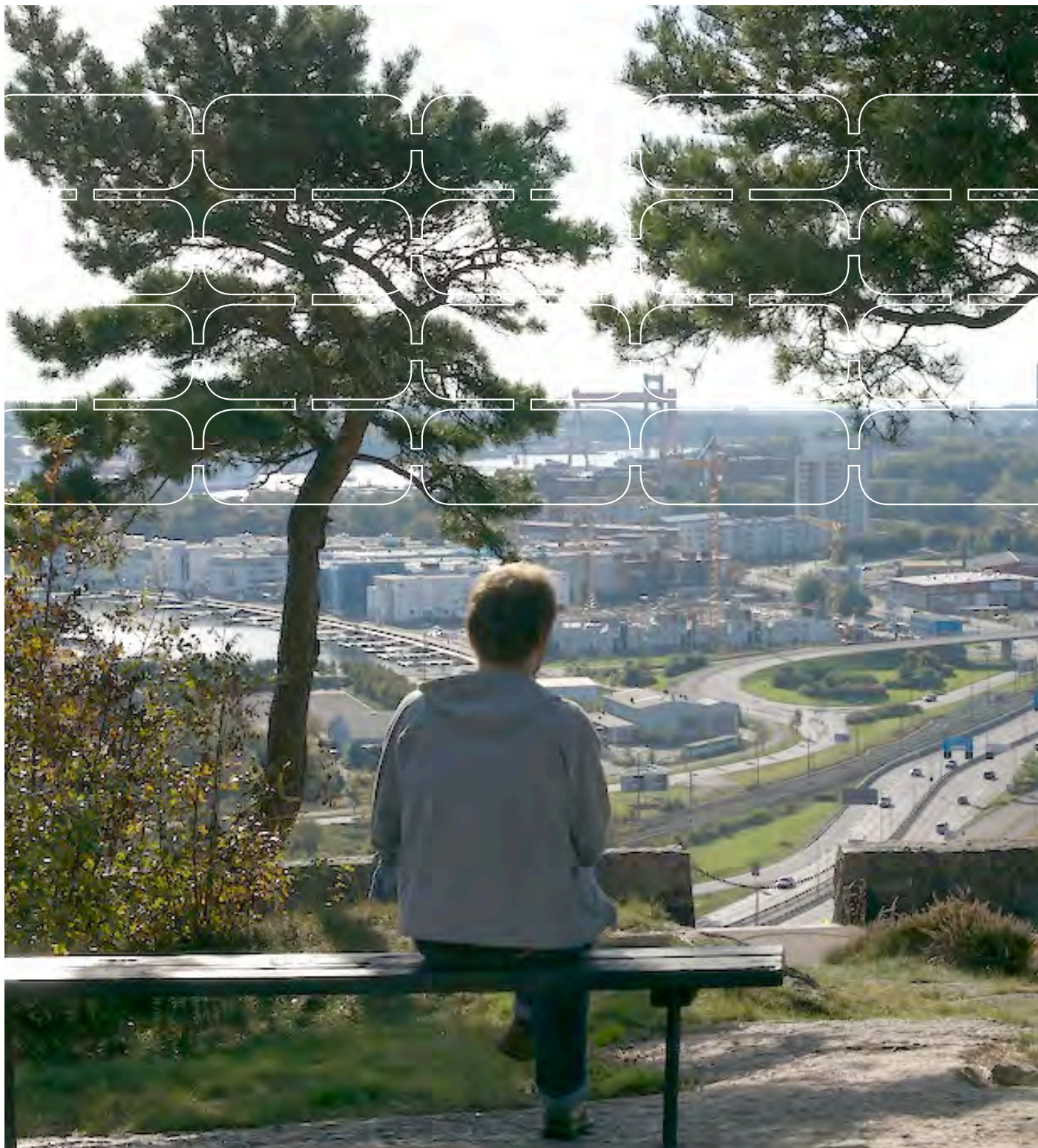
Framtiden är nu

Vi som har arbetat fram detta verktyg hoppas på en lärorik och spännande fortsättning som fördjupar diskussionerna om social hållbarhet och förbättrar beslutsunderlagen för politikerna. Detta är ett arbete som ständigt behöver hållas levande och i samverkan utvecklas för att vara användbart i dag och i framtiden.

SE ÄVEN

- Verktöget för Barnkonsekvensanalyser (BKA)
- Webbaserad kunskapsmatris på www.socialutveckling.goteborg.se

Social hållbarhet i planeringen

VARFÖR ÄR SOCIAL HÅLLBARHET VIKTIGT?

Utgångspunkter för social hållbarhet kan innefatta generationsrättvisa, social rättvisa, tillit och medborgerligt deltagande. För hållbarhet handlar det alltså om att ha med sig dagens situation, framtidens och vägen dit.

Miljöer ska helt enkelt fungera för alla människor som ska använda dem. Med alla menar vi alla människor, oavsett kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnicitet, religion, ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller socio-ekonomiska förutsättningar.

Rättvisa möjligheter

Den ena sidan av social hållbarhet är ett

välfärdsperspektiv. Planering ska ge människor möjlighet att leva i och använda miljöer så att vardagen fungerar praktiskt.

Det betyder, som SKA-verktygets olika dimensioner pekar på, att det till exempel ska finnas service i bostadens närmiljö, att stadsmiljöer har mötesplatser där ett omväxlande socialt liv kan uppstå, att miljöer har kvaliteter som människor har lätt att knyta an till med mera. Men det handlar också om hur dessa goda förhållanden är fördelade mellan olika delar av staden, det vill säga en rättvisefråga.

De möjligheter som miljön erbjuder bör fördelas så rättvist som möjligt. Staden bör vara tillgänglig för alla utan barriärer - sammanhållen är det ord som används i SKA.

DISKRIMINERINGSGRUNDERNA

- Kön
- Könsidentitet eller könsuttryck
- Etnisk tillhörighet
- Religion eller annan trosuppfattning
- Funktionsnedsättning
- Sexuell läggning
- Ålder

DISKRIMINERINGSOMBUDESMANNEN (DO)

HÅLLBAR UTVECKLING

"En samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov."

Enligt Världskommissionen för miljö och utveckling, Brundtlandkommissionen, i "Vår gemensamma framtid".

Problemlösning

Den andra sidan av den sociala hållbarheten handlar om människors problem och intressen och hur människor kan hitta lösningar och hantera olika situationer.

I alla sociala sammanhang uppstår problem som måste lösas om livet ska fungera och fortgå. Problemlösningsskapaciteten hos grupper, i stadsområden och städer är därför central för hållbarheten. Det är en kapacitet som är beroende av människors medborgaranda och deras tillit till varandra. Det kan också beskrivas som civilsamhällets kapacitet. Planering skapar i det här avseendet förutsättningar i form av mötesplatser där människor träffas och samspel uppstår, utan att någon blir utestängd. God planering har betydelse för att miljöer ska kännas attraktiva och värda att engagera sig i.

Hållbar och flexibel stad

En utgångspunkt för hållbarhet handlar om en miljö eller ett socialt systems förmåga att fungera tillfredsställande – ekologiskt, ekonomiskt och socialt, som det uttrycktes i det kända Riodokumentet, "Vår gemensamma framtid". Tid är naturligtvis en aspekt i begreppet hållbarhet. Det är svårt att kalla något för hållbart som bara varar mycket kort tid – då var det inte hållbart. Hållbarhet innebär därför att stabilitet prioriteras, men flexibilitet, förmågan att anpassa sig till nya villkor och förändringar är som sagt en viktig del av hållbarheten. En miljö som är socialt ohållbar kan aldrig vara ekologiskt och ekonomiskt hållbar.

Stadens användning

Det kan vara svårt att beskriva och förutse sociala konsekvenser, eftersom människan - den sociala varelsen - har olika förutsättningar och behov.

Hur människor upplever fysisk utformning och ingrepp i miljön är inte självklart och kräver ofta både kvantitativa och kvalitativa analyser. Varje människa är unik och varje område har sin unika struktur och historia.

Det är i användningen som hållbarheten provas, och då måste staden vara attraktiv. Om inte staden i vid mening är attraktiv för sina användare blir staden inte heller hållbar. De sociala frågorna kopplat till kommunens verksamhet och roll är komplexa. Den sociala dimensionen, precis som de andra dimensionerna, står inte på egna ben. Frågor, konsekvenser och åtgärder som rör människor, miljö, samhälle och ekonomi hör starkt ihop. Detta verktyg lyfter särskilt den sociala dimensionen, men i förlängningen är det en utmaning att arbeta med helheten: Allt i stadsplanering som har konsekvenser för människorna.

VAD STADSPLANERINGEN KAN PÅVERKA

På vilket sätt relaterar den byggda miljön till de människor som vistas i den? Faktorer som påverkar kan vara skala, storleksrelationer och täthet. Vad upplever vi med våra sinnen; syn, hörsel, lukt, smak och känsel? Med större medvetenhet kan planering skapa möjligheter hellre än att försvåra mänskligt liv. Att bygga en socialt hållbar stad innebär att sätta

människor i fokus, både på mikro- och makronivå. Livet utspelar sig i husen och i mellanrummen mellan hus, trafikområden och andra avgränsande funktioner. Det är alltså utformning, innehåll och organisation av strukturen som skapar de rumsliga förutsättningarna för livet.

Människor är olika, har olika behov, olika kultur och gör olika prioriteringar. Därför är det mycket viktigt att inte generalisera och komma med patentlösningar. En plats unika historia, karaktär och speciella förutsättningar bör utgöra basen för utvecklingsförslag.

Men människor är också lika: Vi rör oss ungefär lika fort till fots (även om vissa gör det med hjälpmedel), vi har då och då behov av att sitta ner en stund och vila oss eller vänta på någon. Forskning visar att människor vill vara där andra människor är, vilket kräver attraktiva, "tillåtande", välkomnande och omsorgsfullt utformade stadsrum. Det bör också finnas utrymme för avskildhet och lugn. Vilka möjligheter till kontakt och kommunikation som kan uppstå beror i sig också på skala och avstånd. Stadsplaneringen är en av många samhällsfunktioner som påverkar utvecklingen och skapar miljöer med förutsättningar att stötta social hållbarhet. Den sociala konsekvensanalysens bidrag till planering är att de sociala frågorna lyfts på ett systematiskt sätt och blir tydligare. Därigenom blir de också lättare att diskutera, och beslut kan tas på mer genomlysta grunder.

PLAN- OCH BYGGLAGEN:

1 kap, 1§. I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktig hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

Delat ansvar för helheten

Stadsutveckling är ett ansvar som delas av många. Staden och regionen har en roll och den lokala nivån har en annan, men alla behövs för helheten och långsiktigheten. Det stora pusslet måste läggas i samverkan mellan privata och offentliga aktörer och individer. Öppna processer och samverkan mellan sektorer och discipliner, liksom en förståelse för de olika analys- och skal-nivåer man arbetar på, är nödvändigt.

För att nå målen om en socialt hållbar stad behöver alla aktörer samarbeta och bidra där de kan och gör det bäst. Stor kunskap finns i stadens olika förvaltningar. Med hjälp av SKA-verktyget kan denna samlas och på ett tydligare sätt läggas till grund för kommande stadsutveckling.

Delat ansvar för helheten innebär ett arbete tillsammans, där alla deltagare i processen går in med sin kunskap och har mandat och ansvar att utifrån den gemensamma bilden av helheten göra bedömningar och avvägningar som stöttar denna bild.

SKA: Social konsekvensanalys

ATT GÖRA EN SKA

Analysverktyget finns med under hela planprocessen för att ge bäst effekt på process och resultat. Den bidrar med ett tankestöd och kan användas på olika sätt beroende på omständigheter och planskede. SKA-verktyget är ett stöd för att sortera och identifiera de viktiga sociala aspekterna för området, platsen eller den lokalisering som planeras. Tidigt i planeringsprocessen samlas kunskaper om områdets sociala karaktär i relation till den fysiska strukturen in. Det är denna kunskap som sedan ligger till grund för den fortsatta sociala konsekvensanalysen.

Arbetsgången

INVENTERING

Analysverktyget används och är en del i planarbetet. Första steget är en inventering av det redan existerande sociala livet. Vilka värden och behov finns?

I ett tidigt skede bedöms behov av inventering och en tidplan för arbetet görs i samverkan. Kunskap samlas, och arbetsinsatser och aspekter sorteras och prioriteras med hjälp av verktyget. Vilka sociala aspekter har betydelse i området idag? Vilka sociala behov finns för det önskade livet i området? Vad vet vi och vad vet vi inte?

Viktig kunskap om detta har stadsdelsförvaltningarna. Andra källor kan vara befolkningsstatistik, enkäter, brottsstatistik, trygghetsundersökningar, utökade invånardialoger, tidiga samråd och liknande. Områdets fysiska struktur - stråk,

samband, innehåll och så vidare bidrar till förståelsen av stadslivet. Förutom stadsdelsförvaltningarnas erfarenheter kan det vara av stor vikt att ta vara på insikter från invånare, besökare, verksamma i området, föreningar, förbipasserande, skolor, andra förvaltningar med flera. Det finns många som kan bidra med sina erfarenheter om hur miljöer fungerar och används idag.

Kunskap om livet på en lokal nivå, på regional och till och med hur det är kopplat till en global nivå behövs. Vi behöver lyssna till vardagens berättelser och förstå områdenas befintliga karaktär och historia för att kunna utveckla eller bygga vidare på det som är bra. Denna vetskap ska samlas så tidigt som möjligt och utvecklas genom hela processen. Tänk på att hålla inventeringsdelen skild från åtgärdsförslag.

Med hjälp av matrisens rubriker sorteras kunskapen, knäckfrågor identifieras och kunskapsluckor görs synliga och kompletteras. Mål formuleras som ligger till grund för resurssättning och tidsplanering av planeringsprocessen. Kontinuerlig samverkan är en nödvändig förutsättning för detta arbete.

ÅTGÄRDER

Planförslag, scenarier eller åtgärder motiveras utifrån tidigare inventering och sortering. Vilka åtgärder behövs för att stärka/förverkliga de sociala aspekterna i området eller staden? Den kunskap som samlats, sorterats och prioriterats enligt föregående steg ligger nu till grund för planförslag,

DIALOG OCH SAMRÅD

Det finns ett antal metoder och modeller som kan användas för att involvera och skapa delaktighet. Vilka verktyg man väljer beror ytterst på planeringssituationen, syftet och förutsättningarna. En dialog blir ofta bra om den är genomtänkt och aktiva ställningstaganden kring dialogarbetet tas i det enskilda projektet: Ska man föra dialog, varför, med vilka, samverkan, återkoppling osv?

Metoder som använts är exempelvis:

- Liv-rum-hus
- Fokusgrupper
- Trygghetsvandringar/cykelturer
- Gå-turer
- Medborgargrupper

Kontakta respektive stadsdelsförvaltning som har erfarenhet och kunskap om dialog.

vilket motiveras utifrån dessa aspekter. Avvägningar görs och dessa motiveras tydligt i planhandlingarna.

Vilket socialt liv kan åstadkommas eller förstärkas? Vad är rimligt, kortsiktigt och långsiktigt? Vilka planbestämmelser eller andra åtgärder krävs för att möta behoven?

Materialet kan vara motsägelsefullt, på så sätt att föreslagna åtgärder kan ge såväl positiva som negativa effekter för människor i stadsdelen. Det är viktigt att belysa dessa dilemman och lämna de slutgiltiga avgörandena till politiskt beslut. Uttalade avvägningar måste göras och motiveras i planhandlingarna.

KONSEKVENSER

I utvärderings- eller konsekvensbeskrivningen analyseras de sociala aspekter som tidigt inventerades och samlades in, utifrån hur planens utformning kan ge positiva, oförändrade eller negativa konsekvenser. Hur kan de planerade förändringarna påverka de sociala aspekterna som är identifierade? Det är bra om ett resonemang förs om val och ställningstaganden som gjorts under planprocessens gång. Detta för att skapa transparens i tankegångarna och ge stöd för slutsatserna.

I arbetet med sista fasen i SKA, som tas fram inom planarbetet, identifieras ofta även sociala aspekter som inte fysisk planering kan förutse eller styra. För att få ett lyckat resultat är det viktigt att beskriva och lämna vidare detta till berörd aktör, exempelvis andra förvaltningar och bolag.

När planen och dess intentioner sedan ska genomföras och förverkligas ligger ansvaret i flera händer. Hur den sociala konsekvensanalysens resultat förs vidare och realiserats är en fråga som kommer bör följas upp.

INVENTERING

Hur fungerar området idag? Vilka sociala kvaliteter och behov finns? Vad känner vi till och vad måste vi ta reda på? I ett tidigt skede bedöms behov av inventering och en tidplan för arbetet görs i samverkan. Kunskap om sociala aspekter samlas, och arbetsinsatser och aspekter sorterar och prioriteras med hjälp av verktyget.

ÅTGÄRDER

Vilka åtgärder behövs för att stärka/förverkliga de inventerade sociala aspekterna? Planförslag, scenarier eller åtgärder motiveras utifrån den kunskap som kom fram i tidigare inventering.

KONSEKVENSER

Hur ser förslagen till förändring ut i förhållande till den kunskap som kom fram under inventeringen? Vilka avvägningar och ställningstaganden har gjorts? Planförslagets konsekvenser för de aspekter som identifierades i det tidiga skedet värderas och analyseras bredare. Frågor som väckts inom planarbetet förs vidare till ansvariga och berörda.

Fem geografiska analysnivåer:

De geografiska analysnivåerna påminner om att man i planarbetet hanterar påverkan på de sociala aspekterna på flera nivåer. Detta är viktiga variabler, för att varje område eller plats ska kunna bidra till en positiv utveckling inom området såväl som för hela staden. Varje del bidrar till en större helhet.

När analysen görs kan man välja att använda sig av fler eller färre nivåer än vad som anges här. Detta styrs av det som inventeras i det tidiga skedet i respektive process. Det ska framgå varför man valt till eller valt bort någon analysnivå. Behov identifieras alltså utifrån varje enskilt område och dess förutsättningar - och styrs sedan av det som i början identifierades.

Med hjälp av de geografiska analysnivåerna beskrivs kunskaper om livet inom det aktuella området men också områdets roll och samspel med omgivningen och som del i staden/regionen. Förändringsförslagen kommer att i olika grad påverka de sociala aspekterna, från stads- och regionnivå till plats- och grannskapsnivå. Analysnivåerna uppmärksammas genom alla skeden i planprocessen.

BYGGNAD & PLATS

– Byggnadernas innehåll och utformning vad som sker precis utanför dörren, i trapphus.

NÄRMILJÖ

– Vad som sker på gatan, gården, kvarteret utanför och i det närmaste grannskapet.

STADSDEL

– Livet i det närmaste funktionella området kring grannskapet – sammankopplade vägar, gator, rumsbildningar, platser, grönområden med mera.

STAD & REGION

– Vilken roll området har för livet och de sociala aspekterna i staden som helhet. Hur påverkar området och andra delar av staden varandra?

REGION

– Har det lokala någon påverkan på sociala förhållanden i regionen/ett större omland? Denna analysnivå ska fånga det stora perspektivet, omvärldsperspektivet, och är mer eller mindre relevant för olika projekt.

LÄS MER

om varje aspekt och relaterade sociala aspekter i kunskapsmatrisen på www.social-uteveckling.goteborg.se. Där finns forskning och praktiska exempel utifrån följande rubriker.

Sammanhållen stad

Samspel

Vardagsliv

Identitet

Fyra sociala aspekter:

Fyra huvudbegrepp för sociala aspekter är berörda för denna typ av social konsekvensanalys, sammanhållen stad, samspel, vardagsliv och identitet. De har tydliga kopplingar till vad planering kan påverka och har paralleller till andra dokument som staden arbetar med samt till aktuell forskning.

De fyra begreppen hänger naturligtvis samman och överlappar varandra i delar. Motsättningar lika väl som samband mellan de sociala aspekterna kan identifieras och belysas i planhandlingarna. Fördjupningar av begreppen genom forskning, längre beskrivningar och göteborgska exempel finns i Kunskapsverktyget.

Det viktiga är att frågor blir tydliga och att bedömningar genom processen syns och beskrivs i planen eller projektet. Det finns inte alltid en lösning, och ibland kan det finnas olika sätt att besvara frågor. Lyft fram detta i arbetet, då det ger ett bättre underlag för de politiska besluten.

ALLRUM

Sammanhållen stad

sociala och rumsliga sammanhang/kopplingar och stråk/sammanhängande variation och blandning/ kontinuitet/lokalisering av offentliga funktioner/hälsa och trygghet

Göteborg är idag i många avseenden en segregerad stad. Stadsdelarna skiljer sig starkt åt i fråga om ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden och tendensen är att klyftorna ökar. Denna utveckling är varken bra för enskilda individer eller för samhället i stort. Hur kan samband och kopplingar stärkas? Barriärer undvikas och överbryggas? Hur kan en innehållsmässig variation och blandning skapas?

UR GÖTEBORGS ÖP, 2009

Göteborg ska vara en trygg stad där alla olika befolkningsgrupper kan känna tillhörighet i offentliga rum och ha möjlighet att mötas. Detta uppnås genom att överbygga barriärer och skapa kommunikation och rörelse och tillåta stor variation av funktioner och uttryck.

För att överbygga barriärer, öka tryggheten bör befintliga bebyggelseområden länkas samman genom ny bebyggelse eller nya stråk.

Stråvan är att motverka boendesegregation genom att komplettera i stadsdelen med det som saknas. Ambitionen är att variera upplåtelseformer, bostadsstorlekar, funktioner m.m. genom flexibilitet i markanvändningen.

Kollektivtrafikens platser ska ha omedelbar närhet till mänskligt liv i offentliga rum, bebyggelse och långsamt körande biltrafik. Engagemang kring den gående människans villkor ska vara styrande vid allt planarbete.

Korsande stråk

I en socialt sammanhållen stad ser människor från olika sociala grupper varandra i det dagliga livet. Människor korsar varandras stråk och delar varandras vardagsliv och får genom detta en större förståelse för varandra. Avståndet mellan mig själv och "den andre" är inte avgrundsdybt eftersom vi ser varandra i staden och åtminstone har chans att mötas. Vare sig det gäller skillnader i demografi (ålder, kön, hushållstyper), socioekonomi (klass och resursskillnader) eller etnicitet, finns det en närhet och en inblick i andras villkor.

Det är också en stad där olika delar i livet vävs samman i en närhet och en variation. Boende, arbete, kultur och rekreation är inte separerade i olika zoner.

Funktioner

En sammanhållen stad kännetecknas även av tillitsfulla relationer där människors potential utvecklas. De samhälleliga funktionerna är synliga på offentliga platser och bidrar till en ökad tillit. Det finns många sociala kontakter och relationer mellan människor och gentemot samhället. Den

kapacitet som finns hos enskilda individer tas till vara genom ett sammanhang där kapaciteterna förstärker varandra.

Med dessa utgångspunkter i fysisk planering - korsande stråk, att olika delar i livet vävs samman - blir det möjligt att motverka segregationen och att skapa blandning. Som planerare kan man påverka genom att skapa förutsättningar för en blandad befolkning, genom exempelvis blandade upplåtelseformer, hustyper och vilken användning som möjliggörs. Den sista effekten kan man påverka på en mer strukturell nivå, via bra infrastruktur och hur man placerar institutioner.

Kontinuitet

Det ska också rent fysiskt finnas kontinuerlig bebyggelse och kopplingar mellan stadens olika delar för den gående och cyklande människan och för kollektivresenären. Att behålla, förstärka och skapa sammanhängande gångstråk mellan områden, funktioner och bebyggelse är mycket viktigt. Hur väl ett enskilt gångstråk eller en plats används är till stor del beroende av hur gator och stråk i området hänger samman med andra gator i staden, och hur människor väljer att förflytta och uppehålla sig genom och i stadens olika områden. Att göra stråk intressanta och trevliga att använda, till exempel med hjälp av belysning och grönska, stärker stråkens sammanlänkande effekt.

Att stråk är väl utformade och omhändertagna påverkar också hur trygga vi

känner oss på platsen. Ett sammanhängande stråk och tryggheten stärker även promenadvänligheten hos ett område, vilket är en faktor som har betydelse ur folkhälsoperspektiv. Forskning visar att även välbefinnande, den sociala strukturen och medborgarandan påverkar positivt om den fysiska utformningen gör det promenadvänligt. Hälsa handlar också om kroppsliga, fysiska tillstånd och om psykiska sådana, och om samspelet däremellan. Utformningen av den fysiska miljön blir därmed viktig, men även välbefinnande, social struktur och medborgaranda påverkar.

SÄLLSKAPSRUM

Samspel

*samspelsintegration/möten och kontakter/delaktighet/gemensam neutral arena
/privata och offentliga miljöer/orienterbarhet och trygghet*

Möten och kontakter är viktiga i staden. En befolkad stadsmiljö upplevs ofta tryggare. Välintegrerade och samlande platser och stråk skapar flöden av gående. Tydliga platser i det offentliga rummet inbjuder till användning och gör det lättare att orientera sig i staden.

Kontakter och delaktighet

Kontakter skapas och hålls levande av människor själva – inte av planering. Men stadsmiljön skapar förutsättningar som är mer eller mindre goda för möten, och på så sätt kan planeringen påverka.

Kontakter med andra människor är ett grundläggande mänskligt behov. Omfattande forskning pekar på behovet av nära kontakter och goda personliga nätverk för en god hälsa och ett gott liv. Men det finns också behov av kontakter med människor utanför detta. En hel del forskning pekar på betydelsen av det som på engelska kallas "weak ties", kontakter som inte är så nära eller intima – man kunde kalla dem ytliga, om inte begreppet var så negativt laddat. "Weak ties" ger information, kunskap och impulser från nya sammanhang och andra grupper av människor än de man tycker sig höra till. Det har betydelse för känslan av delaktighet i lite större sammanhang.

Begrepp som socialt kapital refererar både till de nära kontakterna och till dessa "weak ties". De senare brukar ofta vara förutsättningar för att människor kan organisera sig utanför den närmaste kretsen och utifrån intressen eller problem agera tillsammans för att till exempel lösa problem.

Möten och integration

Integration handlar om att människor upplever att de är delaktiga i realiteten. Ofta diskuteras detta i förhållande till arbetslivet. Utanförskap som begrepp är en motsats till integrationsbegreppet och kopplas ofta ihop med arbete. Men utanförskapet finns också i relation till föreningsliv och andra förhållanden. I analyser av fysiska miljöer handlar det om att olika grupper bör kunna finnas där tillsammans, se varandra och mötas.

I ett samhällsperspektiv är det alltså centralt att människor känner att de är delaktiga i samhället, inte exkluderade eller marginaliserade. Eftersom samhället består av människor med olika bakgrunder och tillhörigheter är det viktigt att människor möts och att det åtminstone ibland sker åsiktsutbyten. Det är grunden för det stora intresset för mötesplatser i planering och politik.

När människor med olika bakgrund möts kan vi tala om samspelsintegration som kan överbygga fördomar människor emellan. Kontakter i öppna strukturer är i många fall också betydelsefulla för kreativitet och åsikter i offentliga samtal och demonstrationer, centrala demokratiska värden.

Korsande stråk och attraktiva platser där människor vill uppehålla sig får då betydelse.

UR GÖTEBORGS ÖP, 2009

Samspelsintegrationen ska främjas. Samspelet mellan människor ute på gator, torg och andra offentliga platser med människor inne i husen kan påverkas av att bebyggelsens första våning är utformad för sådan kontakt.

Skapa fler offentliga platser där olika grupper av människor kan mötas. Lokaler för kultur, föreningsliv, idrott, kollektivtrafik och handel lokaliseras i tillgängliga lägen som lätt kan nås från områden av olika karaktär så att möten uppstår.

Offentliga och privata miljöer

Ett användbart begrepp i samband med planering för människors kontakter och möten är Gemensam Neutral Arena (GNA). Arenan är i det fallet platser eller rum där människor blir synliga för varandra. Neutral betyder att människor kan välja att förhålla sig aktivt eller passivt där, det finns inte krav på vare sig att ta kontakt eller något annat, men det finns möjligheter. I ett öppet samhälle är detta viktigt, kontakter kan bli både krävande och kontrollerande på ett sätt som de flesta vill undvika. Gemensam betyder att människor upplever att detta är deras, eller i varje fall att de har rätt att vara där.

Markeringar i den fysiska miljön av vad som är privata, halvprivata, halvoffentliga och offentliga miljöer har stor betydelse för att olika sociala sfärer med skilda regler om tillhörighet, tillgänglighet, trygghet och rättigheter ska kunna uppstå och sam-existera.

Närhet

Närhet mellan människor och möjligheter till möten är en stads styrka och en förutsättning för socialt kapital och tillit. Människors rörelsemönster – som i stor utsträckning styrs av den fysiska miljön – har stor betydelse för det sociala livet som utvecklas. Det sociala livet i ett område har också betydelse för människors upplevda trygghet, tillsammans med stadsrummets grad av överblickbarhet. Det bör finnas

ögon, d.v.s fönster och närvaro, längs med stråk och platser, inga baksidor. Det bör finnas alternativa vägar, kontinuerliga och belysta stråk, orienterbarhet. Att det finns aktiviteter över dygnet samt goda resmöjligheter är viktigt.

En av förutsättningarna för var människor möts är hur integrerad en plats eller ett stråk är i gatustrukturen. Två torg som är lika väl utförda till sin arkitektur i sin respektive omgivning, kan exempelvis ändå ha väldigt olika grad av användning. Det kan bero på att de i olika utsträckning hänger samman med stadens struktur som helhet.

Stadsrummets form i sig kan också påverka, uppdelningen mellan privat och offentligt rum är ofta lättare att läsa av när miljön är uppbyggd av kvarter än i en öppnare struktur. Tydliga platser i det offentliga rummet inbjuder till användning. Gröna områden och vatten ger möjligheter till möten mellan människor och användningen är oftast gratis, vilket gör dem extra viktiga i stadens offentliga rum.

Vardagsliv

*användningen/lokalisering/olika behov och livssituationer/
utbud och variation /service och aktiviteter/tillgänglighet,
räckvidd och närhet/hälsa och trygghet.*

Ett vardagslivsperspektiv innebär att människors vardagliga rutiner och aktiviteter blir utgångspunkt för planeringen. Många behov är gemensamma för oss alla, men på vissa sätt är vi också olika. Planeringen bör därför utgå ifrån hur den fysiska strukturen skapar förutsättningar för ett praktiskt vardagsliv – i relation till hur den sociala strukturen påverkar användningen av staden.

från olika samhällsgrupper. Den fysiska miljön påverkar våra vardagsliv beroende på exempelvis ålder, kön, om vi använder rullstol eller hör dåligt. Det är viktigt att staden som helhet har en variation av verksamheter och platser för olika behov, och att olika behov prioriteras lika mycket. Där detta uppnås kanske stadens utformning också underlättar för den som vill ändra sin livssituation och livsstil.

Hur man använder vardagstiden varierar också mellan människors olika faser i livet. Om den byggda miljön utgår från en bestämd livsfas, försvåras vardagslivet för dem som befinner sig i andra. Vilka andra behov finns utöver de vi spontant ser utifrån vår egen synvinkel?

Även om vi är olika så rör sig de flesta av oss mellan ett antal nödvändiga platser under ett vanligt vardagsdygn. Det är till stor del dessa vardagliga rörelser som formar stadslivet. Den fysiska miljön kan bidra med ett gott utbud och hög tillgänglighet. Här är två förhållanden centrala: närhet och räckvidd.

Närhet

Närhet utgår ofta från den gående människan. I studier av gångavstånd till olika aktiviteter används ofta tio minuters gångtid som ett mått. Tar det längre tid minskar antalet besök betydligt, och de mer långväga transporterna ökar istället. De flesta människor önskar sig närhet till livsmedelsbutik, skola och förskola liksom

Vardagsaktiviteter

Hur attraktiv och hållbar en stad är avgörs av hur människor faktiskt använder den. En god stadsmiljö är organiserad så att återkommande behov och sysslor - som att ta sig till och från jobb och skola, handla mat, umgås med vänner och släkt, hämta barn, motionera och delta i föreningsliv eller kulturaktiviteter - är lätta att hantera.

Finns det utrymme, marginaler och flexibilitet i stadsmiljön som gör att människor kan rasta hunden, bada, dansa, odla, läsa, sova, bygga?

Rörelserna mellan vardagsaktiviteterna kan stödjas eller begränsas på olika sätt, både av tid och rum, men även av sociala sammanhang, normer, kulturer och föreställningar. Här blir det tydligt att aspekten vardagsliv är sammanflätad med de övriga aspekterna: sammanhållen stad, samspel och identitet.

Utbud och variation

Människor är olika och hur väl det praktiska livet fungerar för olika livssituationer är en fråga om såväl jämställdhet mellan kvinnor och män som jämlikhet mellan människor

UR GÖTEBORGS ÖP, 2009

Stads- och andra tätortsmiljöer ska utformas så att de inbjuder till ett rikt stads- och vardagsliv, står det uttryckligen i GRs strategidokument. En av inriktningarna i ÖP innebär att samordna bostadsutbyggnad med utbyggnad av kollektivtrafik, arbetsplatser och lokaler för skola, vård och omsorg. Planera även för goda och trygga boendemiljöer med parker, grönområden, kultur och service.

För att öka tillgängligheter för fler ska planeringen verka för att bostäder och boendemiljöer är miljöanpassade och uppfyller kraven på god fysisk tillgänglighet. Olika människors behov ska beaktas i planering, särskilt barns situation. Att utgå från vardagsperspektivet är viktigt samt att ge plats för fler viljor och behov.

Lyft och ge gång- och cykeltrafiken större betydelse, skapa trygga miljöer och gena sträckningar.

grönområden. Grönområden har stor betydelse, särskilt för barn och ungdomar och äldre som främst är beroende av den lokala miljön - tillgänglighet och närhet är desto viktigare ju mindre rörlig man är. Trygghet är en viktig aspekt för rörligheten.

I den centrala staden finns det i regel omfattande service medan den minskar utanför detta område. Service som handel, vårdcentral, banker samt kulturella verksamheter som bibliotek och fritidsgårdar finns ofta samlade i lokala centrum och utgör där en viktig bas för det sociala livet. Idag har många lokala centrum problem som gör att servicen sviktar. Det kan bero på konkurrens från andra centrum, att befolkningsunderlaget är för litet men också på att centrumet har en felaktig placering i kommunikationsstrukturen eller att viktiga kommunala verksamheter placerats på något annat håll. Allt detta är komponenter som behöver bevakas i en planeringsprocess.

Räckvidd

Men relativt få människor lever ju idag enbart i det lokala, vilket gör att också kommunikationsmöjligheterna blir viktiga. Arbetsplatser finns till exempel ofta på avstånd, och nöjen och kultur koncentreras allt mer till centrala lägen. Betydande delar av denna struktur bygger på bilen som färdmedel. Bilägandet och bilåkandet är dock ojämnt fördelat: i en del områden är två bilar per hushåll

vanligt och i andra områden saknas bil i mer än hälften av hushållen. Det finns också könsskillnader: Generellt kör män längre sträckor, kvinnor kör för inköp och barnhämtning. Och barn och ungdomar är beroende av vuxna för sitt bilåkande. Det finns idag som bekant goda skäl för att bilåkandet bör minska och att gång- och cykeltrafik samt kollektivtrafik ska öka. Det har att göra med en rättvis fördelning av möjligheter för olika människor men också förstås med miljö och hälsa. Utveckling av cykelbanor och kollektivtrafik är alltså centrala frågor.

Alla projekt bör analyseras utifrån vilka nödvändiga och önskvärda funktioner som man kan nå till fots, per cykel och med kollektivtrafiken i vardagen. Aspekten vardagsliv handlar alltså om en medvetenhet om människors skiftande behov, samt att värna tillgången till service och mötesplatser - både i närheten och längre från hemmet. Planeringen av bostäder, lokalisering av verksamheter och utformningen av de gemensamma offentliga rummen bör helt enkelt ha vardagslivet i fokus, för att förenkla våra liv, skapa ett trivsamt stadsliv, för folkhälsan och för att skydda miljön.

Identitet

*karaktär och identitet/värdering och tolkning/historiskt djup och berättelser/
erfarenheter och minnen/tillhörighet och delaktighet/attraktivitet*

Identitet hänger samman med igenkännande och handlar mer om det speciella än det generella. Den tillhörighet man känner i ett område hänger samman med områdets speciella karaktär. Den identifikation som invånare och besökare upplever är till sin natur subjektiv och känslomässig.

Värdering och tolkning

I förhållande till städer, områden och stadsdelar skapas också mer generella bilder av platsernas karaktärer. Till stor del är detta en utifrånbild. Människor som aldrig har varit där har ändå uppfattningar om vissa områden, inte minst genom medias beskrivningar och myndigheters insatser. Framför allt bilder av utsatta områden kan ha många negativa konsekvenser för de som bor och arbetar där.

I många sammanhang sker ett arbete för att förändra den här typen av bilder, både när det gäller hela städer och enskilda områden.

Den andra innebörden av identitetsbegreppet handlar om människors identitet, dvs. den självbild som en människa eller en grupp av människor har av vem man är. I den självbilden finns ofta en relation till miljö och plats. Det kan vara där man bor eller arbetar, men kan också samtidigt vara den plats där man växte upp. I denna innebörd av identitet finns kopplingar till begrepp som hemkänsla, tillhörighet och delaktighet liksom trivsel. Uppfattningar om områdets karaktär, både den konkreta miljön och en mer generell bild som existerar hos andra, har betydelse för denna självbild.

Områdets betydelse för en människa har alltså stora konsekvenser för hur man agerar där. I stadsplanering är därför den fysiska karaktären hos ett område viktigt att beskriva. Beskrivningen innehåller alltid

Plats och identitet

Begreppet identitet används här med två olika innebörder. Den första handlar om en miljö – en plats, ett områdes, en stads – karaktär och vad som gör den specifik, skild från en annan miljö. Den andra handlar om människors identitet kopplat till plats och miljö.

Den fysiska miljöns karaktär kan bedömas av professionella, och i stadsplanering är det en viktig del av arbetet. Det gäller när helt nya områden planeras och i områden som ska kompletteras. I båda fallen finns frågan vad som skapar karaktären och om den ska följas, stärkas eller brytas.

Människor har en uppfattning av en miljöns karaktär, och tolkningen av den sker utifrån erfarenheter och minnen. I samspel med andra människor utvecklas ofta en kollektiv bild som utgår från erfarenheter i området. Det är en inifrånbild. Den har betydelse för självbilden och viljan att ta del i en förändring, och den kan i ett fall uppmuntra till aktivt deltagande inför en förändring, i ett annat fall blockera en sådan insats.

UR GÖTEBORGS ÖP, 2009

Både tilltalande, väl underhållna vardagsmiljöer, platser och byggnader av olika slag bidrar till att lyfta fram staden och stärker dess identitet.

Utforma bebyggelsen så att den berikar. Utformningen ska bidra till att stärka stadens identitet och ge möjligheter till möten. Lokala identiteten främjas genom kontinuitet och kvalitet i utvecklingen av vardagslivet. En stad där invånarna trivs är också intressant att besöka. Upplevelser av stadskvaliteter och arkitektur kan användas för att ytterligare vitalisera diskussionen om stadsutvecklingen.

en del värderingar av exempelvis arkitektur. Det är därför viktigt att som tjänsteman reflektera över sina egna värderingar i förhållande till boende och verksamma i området. Vad grundar jag mina antaganden på? För att kunna stärka ett områdes identitet krävs god kännedom om vad inifrånperspektivet förmedlar.

Identitet i det byggda

Olika förhållanden eller delar i den byggda miljön kan sägas bära identiteten, och förändringar kan påverka den. Till exempel kan ett viktigt genomgående gångstråk vara spännande och attraktivt genom byggnadernas utformning och andra rumskapande element. Byggnadsdetaljer som burspråk, intressanta taksilhouetter, färgaccenter och skyltar drar blicken till sig och skapar dramatik och avbrott. En mänsklig skala stimulerar sinnen. När fysiska förändringar planeras startas samtidigt en förändring av identitet och innehåll.

Historiskt djup

En blandning av funktioner ger naturligt byggnader och platser olika karaktär, vilket bidrar till upplevelserikedomen. Men det är också en fråga om helheter. I 1800-talets stenstad skapades en individuell variation inom en gemensam ram. Men 1940- och 1950-talens byggnader placerades i rumsbildningar och grönska vilket skapade en helt annan, men lika stark karaktär. När den byggda miljön tillkommer under

lång tid bidrar den också till ett historiskt djup, en berättelse om vår gemensamma livsmiljö, där årsring läggs till årsring i ofta unika mönster. Eftersom människan är en meningsskapande varelse försöker vi se avsikter i miljön, meningen med husens utseende och torgets utformning, och varför miljön används på ett visst sätt.

Hur ett område upplevs och används, vilka förändringar som kan uppfattas positiva eller negativa är många gånger svåra att förutse i planeringen. Därför är dialog i ett tidigt skede ett viktigt arbetsinstrument. Utformningen av hus, gator, parker och torg påverkar oss på många sätt och bildar ram för mänskligt liv. Men vilken roll den fysiska miljön spelar för vår identitet varierar mellan människor och områden, liksom över tid.

VAR KOMMER BARMEN IN?

Oct - 20 - 1911
Dear Mother, I recd. your
letter this eve. Mr. W. and I went
Fayette yesterday and Dora
came home. - She is nearly
well with a cold. Saw Var. just
a few minutes. He is looking
so much better. - getting so

Detta är ett led...

i utvecklingsarbetet för att lyfta och stärka social hållbarhet. Det är en stor utmaning att gå från ord till handling i en planering av vår gemensamma stad. Utmaningen är nu och präglar hela vårt arbete med stadsutvecklingen. Det krävs handling i varje liten del och samtidigt en lärande process, samverkan och en öppen dialog mellan de aktörer som påverkar förutsättningarna för att tillsammans bygga det hållbara samhället. SKA-verktyget kan ge stöd för detta. Vi hoppas och tror att den fortsatta utvecklingen av SKA sker i samverkan och ger nya erfarenheter. De gemensamma erfarenheterna rustar oss i strävan mot en bättre stad – en socialt hållbar stad för alla!

PROJEKTGRUPP:

LISA WISTRAND (SBK), ANNA SIGNAL(SBK)

ANDERS SVENSSON (SBK),RUNE ELOFSSON (SBK)

ULRIKA LUNDQUIST (SBK),VANJA LARBERG (S2020)

SÖREN OLSSON (S2020), GERD CRUSE SONDÉN (S2020) LOVISA GRAHN (SBK)

FLER ÄN DE SOM INGÅTT I PROJEKTGRUPPEN HAR VARIT VIKTIGA I PROCESSEN OCH MEDVERKAT I UTVECKLINGSARBETET.

© GÖTEBORGS STAD STADSBYGGNADSKONTORET JANUARI 2017

GRAFISK FORM OCH ILLUSTRATIONER: PETER DENNIS KARLSSON, MADE IN SWEDEN

FOTO: PETER DENNIS KARLSSON, MIKAEL KÅRELIND, STINA OLSSON, UWE KREJCI, HOLLY HARRIS, REZA ESTRAKHARIAN, JONAS BERG

TEXTBEARBETNING: ULLA SUNDIN BECK

SKRIFTEN FINNS PÅ: GOTEBOURG.SE/SOCIALKONSEKVENSPANALYS

TRYCKT MATERIAL KAN BESTÄLLAS FRÅN STADSBYGGNADSKONTORET, TEL: 031-368 19 70.

[SKA] SOCIAL KONSEKVENSPANALYS människor i fokus 1.2

Göteborgs
Stad